

**Огляд. Натуралізм та течії раннього
модернізму в художній прозі
II пол. XIX ст.**

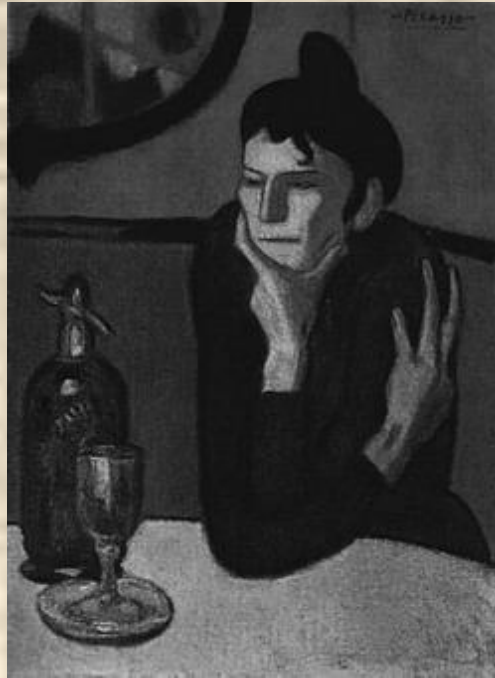
**Передумови та головні шляхи оновлення
європейського театру.**

План.

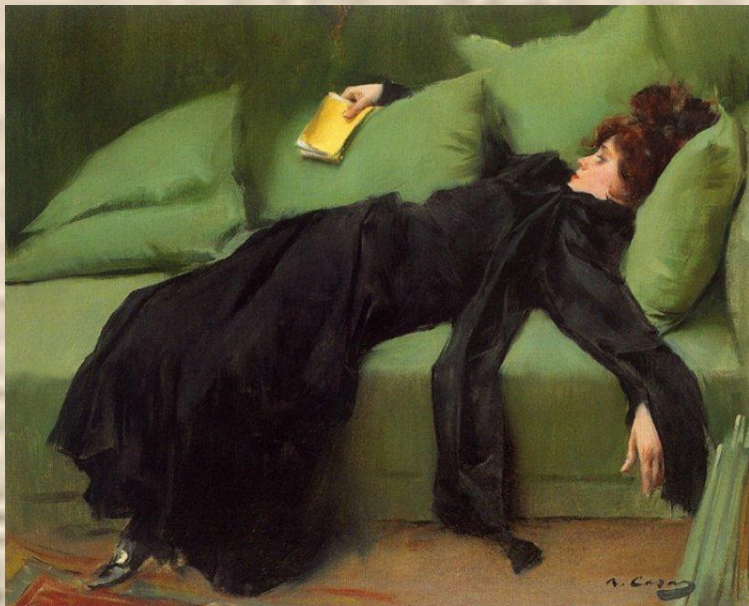
1. Межа XIX – XX ст. як особлива доба і історії розвитку західної культури. Світоглядно-естетичні зрушення у мистецтві та літературі. Поширення імпресіонізму в малярстві, музиці, літературі.
2. Розробка принципів **натуралізму** Е. Золя та братами Гонкурами.
3. Виникнення **неоромантизму**. Ранній модернізм у прозі кінця XIX – поч. XX ст.
4. Оновлення європейського роману як вияв творчої свободи митця. Елементи імпресіонізму, символізму та неоромантизму в прозових творах даної доби. Модерністські романи – К. Гамсун роман «Пан», О. Вайльд «Портрет ДоріанаГрея».
5. Передумови та шляхи оновлення європейського **театру** кінця XIX – поч. XX ст. Основні тенденції розвитку драматургії: «**драма ідей**» (Г. Ібсен); «**драма-дискусія**» (Б. Шоу); **лірико-психологічна драма** (А. Чехов); **символістська драма** (М. Метерлінк).

**На межі XIX ст. - XX ст.
відбувається глибоке
оновлення прози**

**Який напрям виник у
мистецтві останньої
третьої XIX ст.?**

Почалися активні пошуки нових форм пізнання дійсності

Декаданс (у перекладі з французької — *занепад*) — узагальнена назва кризового світосприйняття, що виявилось у світобаченні, у літературі та мистецтві.

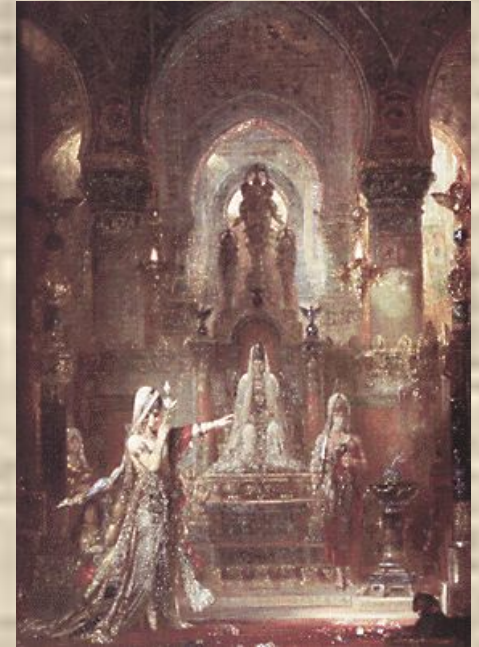
**Остання третина XIX –
поч. XX ст. в літературі
пройшла під прапором
раннього модернізму**

Модернізм— загальна назва напрямів мистецтва та літератури останньої третини XIX — початку XX століття, що відбили кризу культури й розрив із естетикою минулого.

Характерні ознаки модернізму

- **нереалістичність**
- **настанова на елітарність мистецтва;**
- **надання переваги «суб'єктивному»;**
- **особлива увага до художньої форми;**

Характерні ознаки модернізму

- руйнування традиційного сюжету, засобів зображення персонажів;

- широке використання елементів умовності та фантастики та ін.

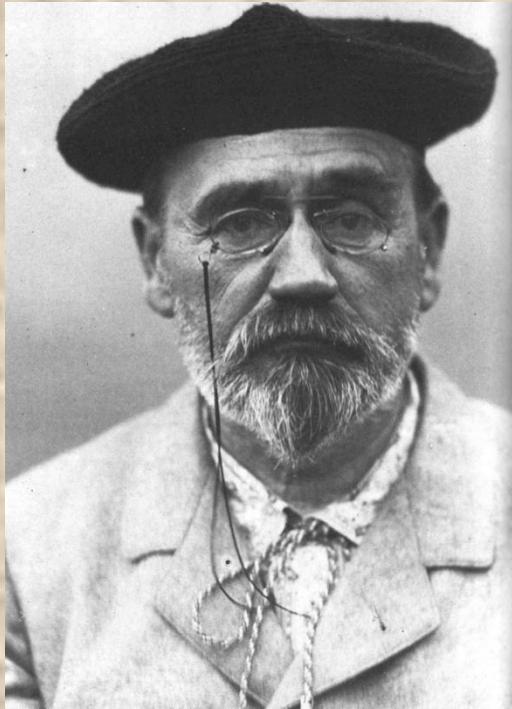
ПАНОРАМА РОЗВИТКУ прози доби раннього модернізму (к. ХІХ – поч. ХХ ст.) – співіснування течій, напрямів

<p>1. Соціально-психологічна проза (реалізм) – <i>ослабила вплив</i></p>	<p>2. Натуралізм</p>	<p>3. Неоромантизм, <i>символізм, імпресіонізм, декаданс, естетизм</i> (<u>ранній модернізм</u>)</p>
<p>Традиції Стендаля, Бальзака, Флобера, Толстого, Діккенса</p>	<p>Еміль Золя, брати Гонкур</p>	<p>Оскар Вайльд, Кнут Гамсун, Р. Кіплінг, Джек Лондон, А. Конан Дойль, Р. Стівенсон</p>

Ознаки імпресіонізму

- Тонкий психологізм
- Прагнення відтворити найтонші зміни настроїв
- Схопити миттєві враження
- Лаконізм прози
- Ритмічність, багатство відтінків, увага до кольорів, звуків, яскравих художніх деталей.

Натуралізм (Франція)

Еміль Золя

*“Я не хочу, як
Бальзак..., бути
політиком, філософом,
моралістом. Мене
влаштовує роль
ученого”.*

Брати Гонкур: Едмон і Жуль

На становлення **натуралізму** (як і **реалізму**)

вплинули

природничі науки

філософія позитивізму.

Чарльз Дарвін

Іполит Тен

Огюст Конт

Натуралізм (лат. “natura” – природа) – літературна течія, що виникла в західній літературі (Франція) в останній третині XIX століття.

Принципи :

- фотографічно точне й неупереджене зображення і пізнання дійсності, насамперед - матеріально-побутового довкілля;
- людський характер зумовлений фізіологічною природою та середовищем.

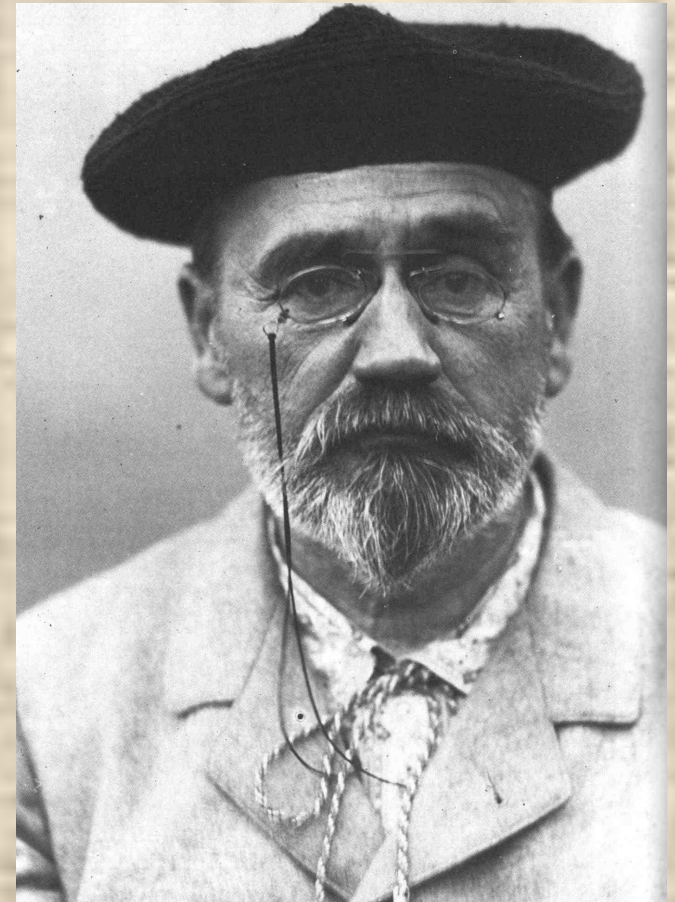
Теоретичне обґрунтування натуралізму

Еміль Золя:

«Експериментальний роман» (1880)

«Романісти-натуралісти» (1881)

«Натуралізм у театрі» (1881)

ФРАНЦІЯ
Остання третина
XIX ст.

Натуралізм

Літературний
напрямок

Теоретик – Еміль Золя

Характерні особливості натуралізму

Фотографічно точне
зображення дійсності

Наукове та філософське
підґрунтя натуралізму

- матеріально-побутове довкілля;
- людський характер (крізь призму зумовленості фізіологічною природою та середовищем)

- дарвінізм;
- соціал-дарвінізм;
- позитивізм

Велика поезія нашого століття – це наука з дивовижним розквітом відкриттів, яка своїм завоюванням матерії окрилює людину, аби подесятирити її діяльність.

Е. Золя

Характерні ознаки літератури натуралізму:

- Безпристрасне «протоколювання» реальності, перетворення літератури у «**фотографію** дійсності», у «**точний документ**» про стан суспільства у певному місці у певний час;
- зображення “неприємних” деталей навколишнього світу, життя соціального “дна”;
- розуміння людини та її вчинків як обумовлених **спадковістю** і **середовищем** (соціальними умовами, побутовим і матеріальним оточенням);
- **митець** у своїй діяльності має бути подібним до **вченого**;
- сумніви у наявності у людини свободи волі;
- фаталізм і **песимізм** - думка про те, що герої не несуть відповідальності за своє життя – у них просто немає вибору;
- відсутність **критичного** та **сатиричного** пафосу;
- **примітивність** психологізму натуралістів, який зводив усі таємниці людської психіки до фізіології; відтворення хворобливої **психіки** людини, її сексуальних звичок, зумовлених інстинктами (*наприклад, і. самозбереження*).

Роман Е. Золя «Тереза Ракен» (1867) викликав у тогочасної критики обурення

**Золя вирішив зобразити сучасну
йому добу. Так з'явився цикл
романів (20 томів) під спільною
назвою
«Ругон-Маккари».**

Еміль Золя. Роман “Кар`єра Руґонів”

«... Тут город начал подумывать о том, как извлечь пользу из коммунального достояния, пропадающего без толку. Снесли каменную стену вдоль улицы и тупика, выпололи траву, срубили грушевые деревья. А потом перенесли кладбище. Почву вскопали на несколько метров вглубь и свалили в угол кости, отданные землей. Мальчишки оплакивали гибель грушевых деревьев, но зато целый месяц катали черепа как шары, а раз ночью досужие шутники привязали человеческие кости ко всем дверным звонкам в городе.

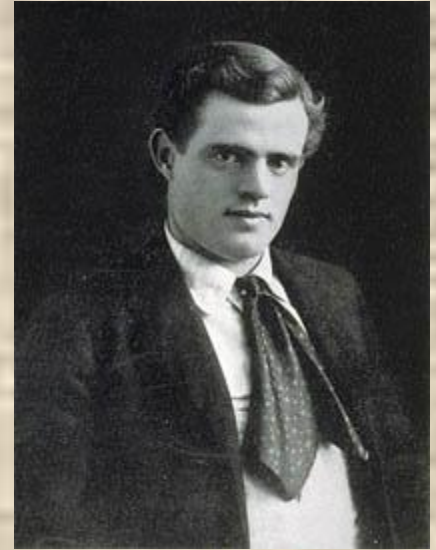
Безобразные выходки, о которых Плассан не забыл и поныне, прекратились, когда, наконец, решили захоронить кости в яме, вырытой на новом кладбище. Но в провинции работы производятся с мудрой медлительностью, и жители Плассана в течение целой недели наблюдали, как по улицам проезжает одна-единственная телега, перевозя человеческие останки навалом, точно строительный мусор. Хуже всего было то, что с телеги, которая тащилась через весь город и тряслась по ухабам, при каждом толчке сыпались кости и комья жирной земли. Останки перевозили неторопливо, с грубым равнодушием; и помину не было о религиозной церемонии. Никогда еще город не испытывал такого омерзения».

Натуралізм у літературі

США

Теодор Драйзер
Стівен Крейн
Френк Норріс
Джек Лондон

Натуралізм в образотворчому мистецтві

Ж. Бастьєн-Лепаж.
“Діти рибалки ”

Ж. Бастьєн-Лепаж.
“Сінокіс”

Натуралізм в образотворчому мистецтві

Ж. Бастьєн-Лепаж.
День усіх святих

Д. Р. Найт. Гукаючи поромщика

Натуралізм в образотворчому мистецтві

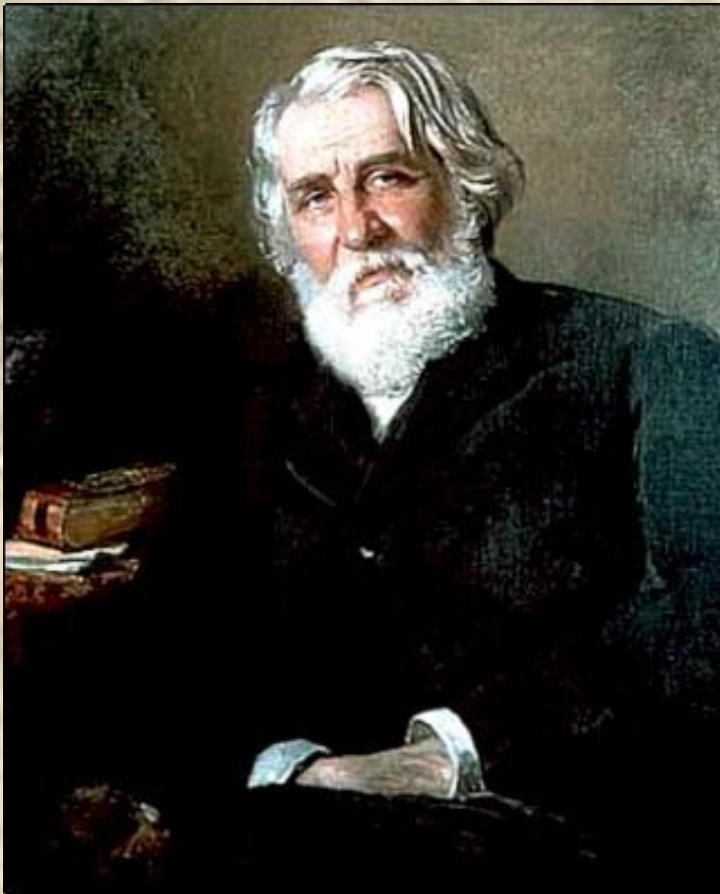
А. Мутт. *“Розвантаження брига у Марселі”*

Л. Лерміт. *“Видача жалування женцям”*

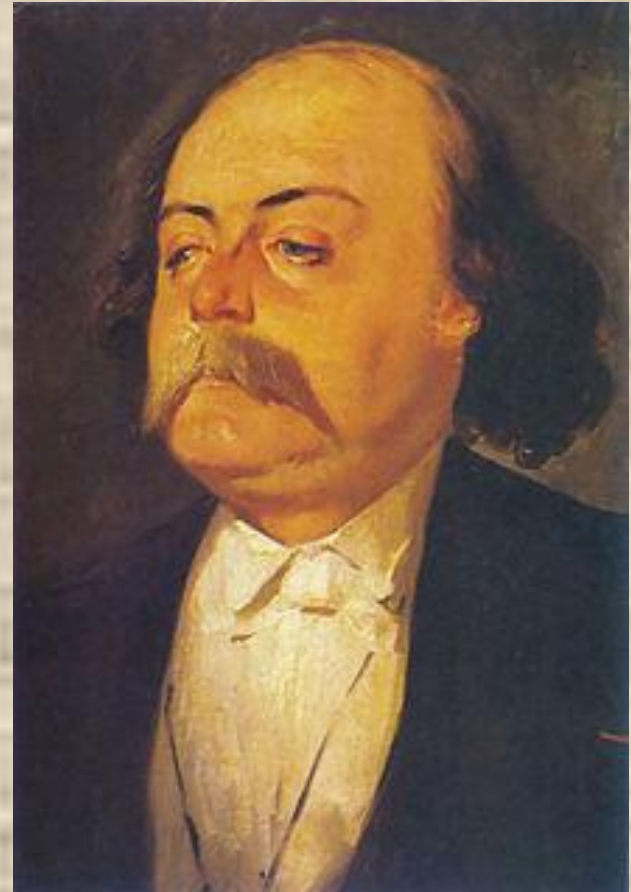

Критика натуралізму за недостатню художність

Іван Тургенєв

Гюстав Флобер

Вплив **Н.** на розвиток світової літератури:

1. *Натурлізм вплинув на **письменників-реалістів** ХХ ст., бо продовжував реалістичні традиції.*
2. *Н. став основою для майбутніх **письменників-модерністів**, бо натуралісти змусили ще раз переглянути проблему «табу» - заборонених тем у літературі: вони розширили коло тем, яких «дозволялось» торкатись в книгах.*
3. *Сприяв оновленню драматургії.*

Як реакція на надмірну увагу натуралізму до науковості в літературі виникає

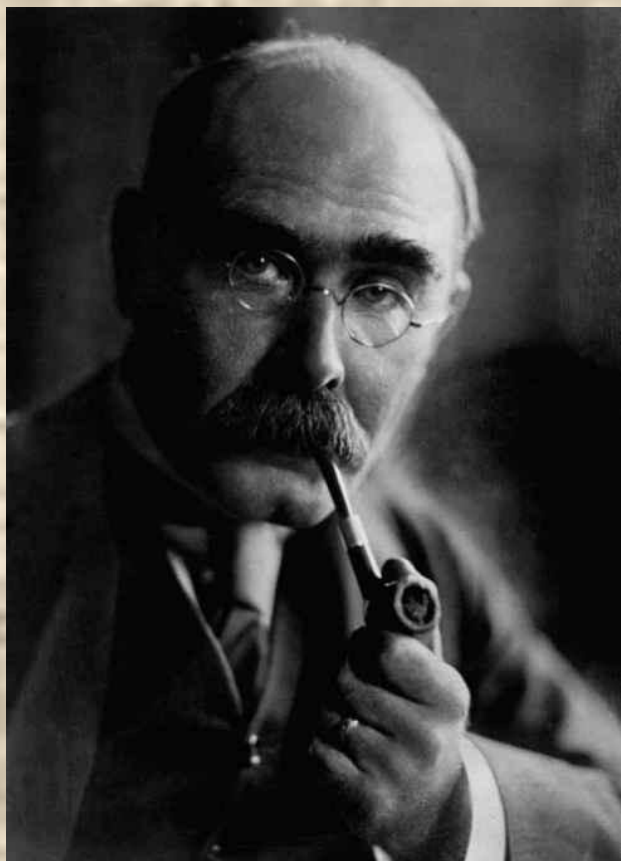
неоромантизм.

Це художня течія межі XIX-XX ст., виникла у Великій Британії, стала ідейно-естетичним протиставленням реалістичним і натуралістичним тенденціям у літературі й мистецтві II пол. XIX ст.

Ознаки: герой - це сильна особистість, життя якого наповнене романтикою (кохання, пригоди, мандри, трагічні пристрасті тощо).

Наявний гострий, динамічний і напружений сюжет.

Письменники - неоромантики

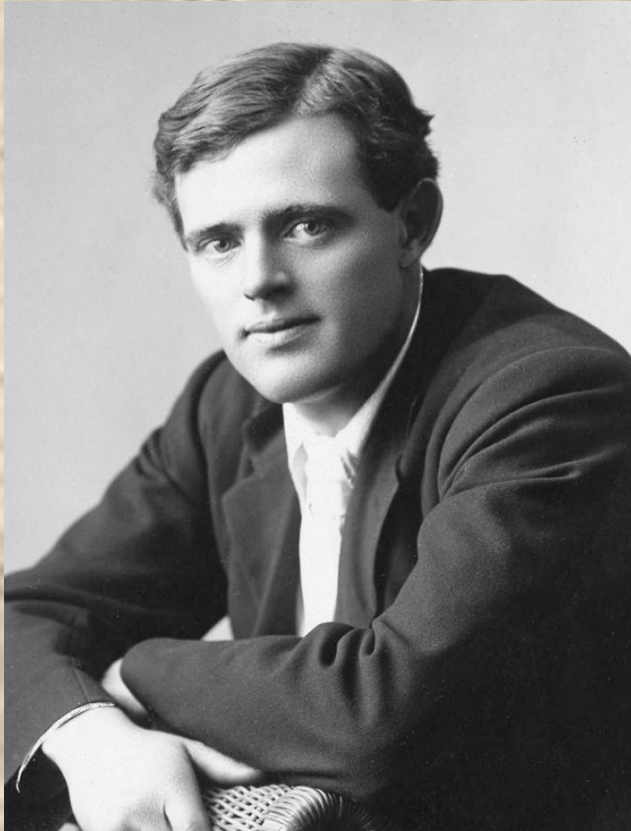

Р. Кіплінг (Велика Британія)
“Книги джунглів” (історія Мауглі), роман “Кім”, поезія

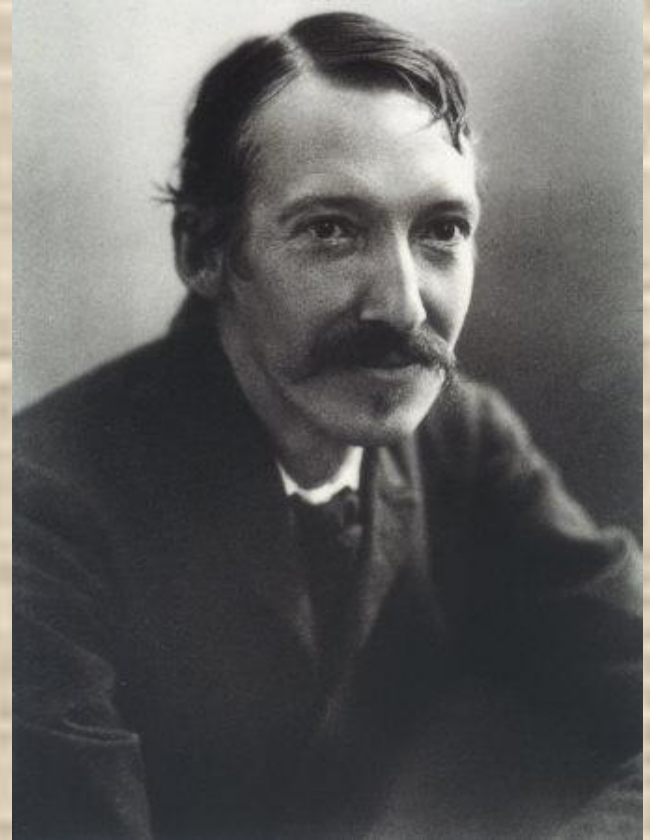

А. Конан Дойль
(Велика Британія)
“Пригоди Шерлока Холмса”

Письменники - неоромантики

Джек Лондон (США)
“Білий клик”, “Мартін
Іден”, “Морський Вовк”

Р. Л. Стівенсон (Шотландія)
“Острів скарбів”, “Таємнича
справа доктора Джекіла і
містера Хайда”, поезія

Оновлення роману

Творча свобода митців призвела до суттєвого оновлення роману.

Романи *Кнута Гамсуна і Оскара Вайльда* стали яскравим прикладом синтезу

*неоромантизму, імпресіонізму,
символізму і психологізму.*

Неоромантизм + Імпресіонізм + символізм + психологізм

**- ознака оновленої прози
к. ХІХ – поч. ХХ ст.**

Кнут Гамсун (Норвегія)

Роман “Пан”

“ Серце моє наче налите темним вином”, - зауважує лейтенант. Метелики, мухи, жуки дивовижно прекрасні – деякі з них скидаються на **фіалки**, що літають у повітрі. Затишно й приємно палає **вогонь** у сторожці. Пахне смаженим. Комахи світяться, а звичайні **рослини** видаються Гланові такими дорогими. “Спасибі тобі, Боже, за кожен шматочок вересу, який ти мені дав побачити; вони наче крихітні **троянди** на узбіччі, я плачу від любові до них. Десь поблизу лісова **звездика**, я не бачу її, я впізнаю її за запахом.

А вночі раптом розпускаються білі квітки, вінчики їх розкриті, вони дихають. І мохнаті комахи сідають на них, і вони тремтять”.

Оскар Вайльд – “принц парадокс”

“Бути греком –
означає не мати
одягу,
бути людиною
Середньовіччя –
не мати тіла,
бути сучасною
людиною – не
мати душі”

*(з парадоксів
О. Вайльда).*

Парадокс

- думка, що разюче розходиться зі звичними, традиційними поглядами й начебто суперечить здоровому глуздові, хоча насправді може й не бути хибною.

“Я чув про вас стільки поганого, що не маю сумнівів: Ви – прекрасна людина!”

“Ніколи не відкладайте на завтра те, що можна зробити післязавтра” (Оскар Уайльд).

Естетизм

- це культ прекрасного в мистецтві й житті, визнання вищою цінністю життя абсолютної **Краси**, а насолоду нею – його сенсом:

«Сенс життя – у Мистецтві!»

(О. Вайльд).

Виник у Франції в сер. ХІХ ст., розквіт – у Великій Британії.

Риси естетизма

1. Витонченість та іронічність
2. Манірність
3. Стилізація
4. Втілення ідеї “**чистого мистецтва**”
(або мистецтва для мистецтва)
5. Краса та мистецтво не залежать від моралі, політики, релігії тощо.

Кінець XIX ст. став
початком розвитку
“нової драми”.

Митці відчували потяг
до нового,
кардинально
змінювали погляди
на призначення
мистецтва, його
вплив на людину.

Оновлення театру

“Нова драма”

відкрила нову тему: головним тепер стало відтворення життя особистості в суспільстві, виявлення конфліктів людини та суспільства.

(Для старої драми було характерним відтворення трагедії в житті людини)

Драма – вид літератури, твори якої створені для гри на сцені.

Текст драми – це репліки героїв і авторські ремарки.

Жанри драми: комедія, трагедія і власне драма.

Витоки драми: античний театр.

Видатні драматурги: Есхіл, Шекспір, Ібсен, Чехов, Шоу, Метерлінк.

Передумови оновлення драми

- 1. Принцип індивідуалізму – застарілий, не відповідає новим історичним умовам.**
- 2. Драма повинна швидко реагувати на процеси у світі.**
- 3. Нагальна потреба у нових героях.**
- 4. Значимість кожної людини незалежно від місця, яке вона посідає в суспільстві.**
- 5. Драматичні колізії – результат протиборства внутрішніх сил.**

«стара драма» ↔ «нова драма»

в житті персонажа	← Трагедія →	життя особистості в суспільстві
конфлікти героїв між собою	← Центром уваги є →	конфлікти духовні, ідейні (внутрішні психологічні)
узагальнений тип людини	← Герой →	особистість, неординарна людина
головні і другорядні; позитивні і негативні	← Персонажі →	усі важливі, характеристики неоднозначні
відтворює дійсність; повчає, дає власний висновок	← Автор →	відтворює духовні пошуки; збуджує до осмислення проблеми; не дає однозначної відповіді
споглядає	← Глядач →	переживає й мислить разом із героями, продовжує вирішувати проблему після вистави

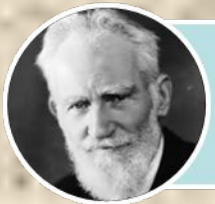
Поява нових типів драми

Ібсен: **“Драма ідей”**

Чехов: **Лірико-психологічна драма**

Бернард Шоу: **“Драма-дискусія”**

Метерлінк: **Символістська драма**

Драматурги-новатори

- **Генрік Ібсен** (Норвегія) – автор “драми ідей” (*“Ляльковий дім”, “Пер Гюнт”*).
- **Антон Павлович Чехов** (Росія) – автор лірико-психологічної драми (*“Чайка”, “Вишневий сад”, “Дядя Ваня”*).
- **Бернард Шоу** (Ірландія) – автор «драми-дискусії» (*“Пігмаліон”, “Моя прекрасна леді”*).
- **Моріс Метерлінк** (Бельгія) – автор “символістської драми” (*“Синій птах”, “Сліпі”*).

Генрік Ібсен (1828-1906)

Вплив ідей
романтизму

Образи і ситуації
– реальне життя

Драма ідей

Всебічний
характер
символіки

Відкритий
фінал п'єс

Віра у неповторність
кожного "Я"

А. Чехов (1823-1898)

Подолання
театральності

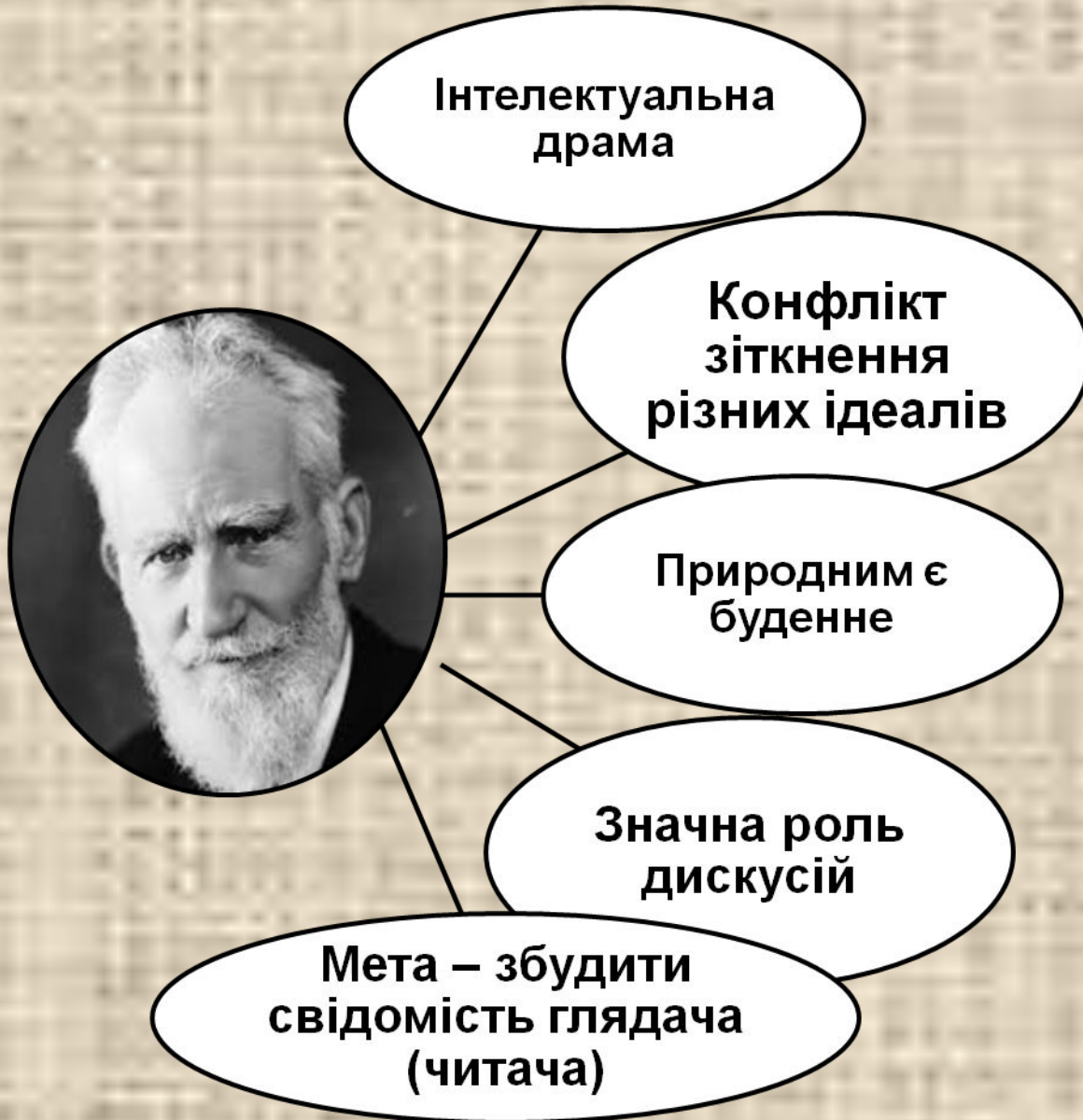
Нешаблонні
сюжети із
самого життя

Головне – людське
життя, події – лише
тло

Внутрішня
динаміка,
психологічна
напруга

Побудова конфлікту на
протиставленні уявлень
героїв

Б. Шоу (1856-1950)

Моріс Метерлінк (1862-1949)

“Театр мовчання”

Оголений конфлікт

Герой – людина в очікуванні невідомого

Поєднання двох рядів – “відомого” і “невідомого”, “видимого” і “невидимого”

Символіка пов`язана із фольклором і романтизмом

Створення особливого жанру казки – символістської драми